

Barbara Lenarčič

Odzivom brez izzivov

Popravljanje besedil kot skupinska odgovornost in diktatura

Ko sem pisala članek o pasteh vsesplošnega popravljanja besedil (*Sodobnost* 2003/1), sem hotela kar se da zgoščeno in utemeljeno pokazati, kaj se godi v vzpostavljenem sistemu na področju pisanja, objavljanja knjig in člankov ter lektoriranja, kaj ni dobro in kako bi moglo biti bolje. Prepričana sem bila, da vsak, ki bere (in piše), ve za več kot preveč primerov slabega jezika v tisku, saj se z njimi neprenehoma srečuje, in da mi jih zato ni treba navajati. Res veliko presenečenje, ki vzbuja skrb, je, da ni tako.

Ker ima vsaka stvar vsaj dve plati, sem skušala pokazati obe strani popravljanja besedil in z njim položaj lektorjev, ki so se znašli v primežu, ter pisanja in s tem povezan položaj piscev, ki navdušeno izkoriščajo tako stanje ali pa se zaman skušajo izmuzniti neljubi cenzuri (definicija v *SSKJ*-ju: "*uradno pregledovanje javnosti namenjenih del*"). Tretja plat so bralci, zaradi katerih se vse to dogaja: nemočna in ogoljufana žrtev sedanje neurejenosti na področju jezika in njegove uporabe v javnosti.

Tudi tokrat ne bom omenjala imen oseb, založb itd., ker moja kritika ne zadeva posameznikov, ampak celoto, sistem, ki dela popravljalce besedil nujne in vseprisotne. Odzive na svoj članek bom označevala s številkami od ena do štiri. Navedla bom samo vire, ki niso del tukajšnje razprave in iz katerih črpam določene podatke, ne pa primerov napak. S tem hočem poudariti, da ni tako zelo pomembno, kdo kaj piše, ampak bolj, kaj in kako kdo piše.

Vesela sem kar štirih odzivov na članek in hvaležna zanje. Moj odgovor bo utemeljitev in poglobitev objavljenih ugotovitev, ki se zdijo piscem odzivov sporne, neresnične, preveč prekucijske ... Z zadovoljstvom sem ugotovila, da odzivi v marsičem

zelo dobro odgovarjajo drug drugemu, predvsem drugi in četrti prvemu in tretjemu. Bralci in pisci odzivov bodo dobili veliko potrditev dejstev, o katerih sem pisala, že, če bodo odzive natančno prebrali. Najpomembnejši sta, da lektorji avtorjem besedil pred objavo (ponavadi) ne vračajo v pregled in da pri popravljanju delajo nove napake.

Še to: po trditvah iz prvega odziva naj bi bili *„deklarativni stavki“* v mojem članku natisnjeni krepko, v resnici pa so bili vsi poudarki zaradi poševnega tiska komaj opazni. Zato rada verjamem, da se iz besedila v krepkem tisku (mednaslovov) ni dalo razbrati pomena napisanega. Sicer pa z uporabo poudarjenega tiska tudi ne bi bilo nič narobe. Mar ne olajša branja daljših besedil in je lahko bralcu le v pomoč?

PRIMERE

Primere so pripravna reč, če z njimi ponazorimo ali podkrepimo trditve, lahko pa so neustrezne ali povsem zgrešene in takih je nekaj v odzivih na moje pisanje. Prvi dve (v prvem odzivu) primerjata pisce (pisatelje) z arhitektom, ki zriše načrt za hišo, ki je sam ne zgradi, in izumiteljem, ki izumi stroj, a ga ne izdelava sam, v dokaz, kako ni treba vsakemu znati vsega in da so zato dela razdeljena.

Primeri sta neumestni. Umestni bi bili, če bi trdila, da bi morali pisatelji sami tiskati knjige. Razumljivo je, da knjigo stiska tiskar (temu je podobna graditev hiše ali izdelava stroja), ni pa samoumevno, da (leposlovno) besedilo pred objavo pregleda lektor.

Sploh so arhitekti med umetniki posebnost, ker edini svoje stvaritve ne izdelajo, ampak jo le narišejo. Mnogi arhitekture nimajo za (pravo) umetnost ali pa ji določajo posebno mesto. Pisatelja zato ni mogoče primerjati z arhitektom ali izumiteljem. Prav arhitektom pa se največkrat zgodi, da morajo tožiti izvajalce del zaradi samovoljnega spreminjanja zgradbe. Popravljalci in izpopolnjevalci potemtakem niso zaželeni niti v arhitekturi, saj umetnino izmaličijo in razvrednotijo, zaradi njih pa postane sporno tudi avtorstvo.

Nenavadno in s polemiko komaj kaj povezano je prepričanje, skrivnostna rdeča nit vseh odzivov, da sta zamisel in vsebina pomembnejši od oblike. Ravno prisilno popravljanje besedil, kar počno lektorji in zagovarjajo pisci odzivov, je pretirano poudarjanje oblike, marsikdaj na škodo vsebine.

Tisti revež iz Camusove (lektorji bi popravili v Camuseve!) *Kuge*, ki je vse do prerane smrti obračal in izboljševal prvi stavek svoje knjige, pri nas ne bi imel takih težav. Mirne duše bi napisal, kar bi mu padlo na pamet, saj bi lektor popravil besedilo, da bi zvenelo tako lepo, kot si še v sanjah ni mogel predstavljati. Če bi smisel povedanega ostal nedotaknjen, je pa že drugo vprašanje.

Vsebina in oblika sta preveč povezani in prepleteni, da bi ju mogli ločevati. Umetnikov, ki bi imeli dobre zamisli, ne bi pa jih znali uresničiti, iz njih ustvariti umetniškega dela, ni. Kdor ne oblikuje in izdelava svoje zamisli, ni

naredil nobene umetnine in ni umetnik. Zato največkrat ne tehtamo in ocenjujemo zamisli, ampak izdelke, uresničene zamisli (izjema so na primer zamisli arhitektov in izumiteljev).

Največje umetnine velikokrat niso sad enkratnih zamisli, ampak izvirne uresničitve zelo vsakdanje ali splošno znane podobe in predstave (v slikarstvu npr. cvetje ali mitološki in svetopisemski prizori). Zamisli tudi ne nastajajo v brezčasnih prazninah, ampak so zmeraj odziv na stike in povezanost z drugimi ljudmi. Nič, kar se rodi v nekem človeku, ni samo sad njegove izjemnosti, vse je hkrati del njegove družbenosti.

Ne, zamisel, predstava ni dovolj: ta ne naredi ne umetnine ne umetnika. Ni človeka brez kake zamisli, vsak pa ima drugačne darove in sposobnosti za njihovo uresničenje, saj je vsako zamisel mogoče izvesti na nešteto različnih načinov. Za vsakogar obstaja najboljši način, da jih izrazi. Pisanje je samo eden od mnogih. Jean Paul Sartre v nekem razmišljanju, ko opisuje prizor, ki ga vidi pred duhovnimi očmi, pravi: "*V takih trenutkih bi naslikal Marijo, če bi bil slikar.*" Pisatelj svojo (ali tujo!) zamisel ubesedi, ali pa ni pisatelj, slikar jo naslika, ali pa ni slikar, skladatelj jo uglasbi, ali pa ni skladatelj.

Kar je torej samoumevno za druge umetnine in izdelke, bi moralo biti tudi za pisanje. Noben kipar ne najema delavcev, da bi mu zgladili grobo izdelan kip, in skladatelji ne dajejo pregledovati not in piliti melodij, kajti njihovo delo je skladanje, ne pa poljubno zapisovanje not, ki bi jih drugi namesto njih spravljali v red, "popravljenim" skladbam pa pravimo priredbe in te imajo drugega avtorja. Zato je tudi primera v četrtem odzivu zgrešena: nihče razen pisca ne more izpiliti "melodije" napisanega. To tudi pojasni, zakaj se ukradena zamisel tolikokrat spridi.

V oglasu za knjigo *Spomini starega Slovenca* piše: "*Andrej Pajk iz okolice Stične je po srečni vrnitvi iz Rusije, kamor je odkorakal kot Napoleonov vojak, opisal svoja skoraj neverjetna doživetja. Josip Jurčič je njegov z okorno roko napisan življenjepis priredil za knjižno objavo.*" Na naslovnici je (trikrat lahko ugibate!) napisano samo ime pisatelja in ne človeka z zamislijo, dasiravno je bila izjemna, kot je izjemno in mikavno sleherno življenje, pa jih je tako malo opisanih. Če bi bila res dovolj kakršnakoli zamisel, bi vsak opisal vsaj svoje življenje, izdal knjigo in se imel za pisatelja.

PRIMERI

Četudi se mi zdi navajanje primerov za potrjevanje ugotovitev, nanizanih v mojem članku, podobno, kakor da bi morala za dokaz onesnaževanja in uničevanja okolja s prstom kazati na umazane ulice, kalne in smrdeče reke, umirajoče gozdove, kamnolome, pozidana polja, divja smetišča itd., itd., bom zaradi vseh, ki se na tak ali drugačen način poklicno ukvarjajo s slovenščino in bi zato morali poznati slabosti na tem področju, pa jih zavaljo zaverovanosti v

lektoriranje še niso opazili, to vendarle storila. Navajala bom samo **iz najstrožje nadzorovanih virov, kjer popravljalcev besedil ne manjka in kjer včasih že stopnja izobrazbe piscev in ocenjevalcev vzbuja strahospoštovanje**: knjig (pri)znanih založb, leksikalnih del, najpomembnejših in najuglednejših časopisov in revij, literarnih revij, doktorske dizertacije, oglasov za knjige in podobno. Vsi viri so lektorirani (enega sta pregledala kar dva lektorja), pisci in prevajalci so znani in/ali visoko izobraženi, nekateri popravljalci besedil so priznani strokovnjaki (med njimi je tudi pisatelj), eden od virov pa je šel skozi roke lektorja in štirih doktorjev.

Primeri napak, ki sem jih zbrala, so dobesedni navedki, če gre za odlomke, nekaj pa je kratkih zgledov čudne ali napačne rabe, ki jih kar mrgoli tudi v jezikovno pregledanih virih. Zbirka slednjih napak je narejena na podlagi popravkov, kakršne priporočajo ali zahtevajo lektorji in drugi svetovalci za slovenski jezik. Ne navajam primerov nepravilnega deljenja, opozarjam pa, da je to pogosta, za bralca zoprna, za jezik pa nevarna napaka. Druga velika težava so časi. Imamo samo tri in enega za redke priložnosti, v nekaterih drugih jezikih pa imajo veliko časov in to povzroča težave prevajalcem in piscem. Nenehno in neurejeno prehajanje iz enega časa v drugega pa spet v tretjega bralcu povzroči glavobol ali kar vrtoglavico, besedilo pa postane komaj razumljivo.

Opozoriti moram še na pretirano uslužnost in podredljivost, ko gre za pisanje tujih izrazov in imen. Veliko slovenskih knjig, časopisov, zemljevidov ... je težko brati, kadar pisci "strokovno" uporabljajo izvirne oblike že zdavnaj podomačenih izrazov in imen (npr. **Beijing** namesto **Peking**, **Buddha** namesto **Buda**) ali celo potujčena imena (**Gorizia**, **Trieste**, **Graz**) namesto izvirno slovenskih imen krajev (**Gorica**, **Trst**, **Gradec**). Še huje je, če "strokovnjaki" pri tem niso dosledni in druga imena ali izraze pišejo v istih virih preveč "po domače", npr. tako, da dela *Buddhi* družbo **Luter** (namesto **Luther**), *Beijingu* pa **homoerektus** (namesto **homo erectus**). Bralec, ki se je komaj nekoliko uvedel v zanesenjaštvo "izvirnosti", take kombinacije še težje prebavi.

Pri napakah, ki jih navajam, je treba upoštevati razlike v pravopisnih zahtevah priročnikov in popravljalcev besedil. Različnih napak iz različnih vzrokov ne preganjajo vsi enako zagrizeno. **VSSKJ**-ju (in v novem pravopisu) je na žalost zaenkrat še vedno **najboljše merilo za določanje neustreznosti rabe besed kvalifikator publ.**, ki zajema vse neposrečene jezikovne domislice in novosti, navadno prinesene iz tujih jezikov. Drugih oznak ni ali pa so le redko dovolj razumljive in opazne. Tako smo bralci in pisci, ko gre za kakovost jezika, kljub mnogim uram slovenščine in nekaj priročnikom večinoma prepuščeni srečnim naključjem, občutku, previdnosti in lastni tankovestnosti.

Izvirna besedila in prevodi:

"... si mora prizadevati, kolikor lahko, postaviti se v položaj drugega ter prinesiti k sebi vsako najmanjšo podrobnost žalosti ..."

“... so lokalne televizije, ki so prenašale turnir, zabeležile rekordno gledanost, kar zadeva prenosov golfa.”

“Bujne lase nosi zvezane v košat čop visoko na temenu glave, ki ji med hojo z dolgimi koraki poskakuje in po katerem je prepoznavna na daljavo.”

“Na vprašanje po vrlini je torej mogoče podati naslednji odgovor ...”

“Umaknili sva se v varno razdaljo, da naju drugi niso mogli slišati, in se z zmagošlavjem ozrla proti kolegom ...”

“Kar oni občutijo, bo zares vedno bilo, v določenih ozirih, različno od tistega, kar on občuti, in sočutje ne more biti nikdar natančno enako izvorni žalosti.”

“Izgleda, kot da je zares neobhodno, da uničimo drugo stvar ali osebo, da ne bi uničili sebe ...”

“Grozljiva povelja so razen v redkih okrožjih /.../ povsod natančno izpolnili in v enem dnevu hladnokrvno poklali 80000, po drugih poročilih 150000, če že ne nedolžnih, pa vsaj mož, ženski in otrok, ki se niso mogli braniti – grozotna usmrtitev, ki sta ji vsaj toliko kot sorazmerno plemenito čustvo maščevanja botrovali lepa priložnost za rešitev dolgov in azijska krvniška ustrežljivost /.../.”

“Sploh se je kralj prevzel; vojno je začel iz obupa, nepričakovano lahka zmaga in odsotnost strah zbujačega Sule pa so prebudila v njem najbolj visokoleteča upanja. Udobno se je razmahnil v Prednji Aziji.”

“Menimo lahko, morda je nepotrebna naloga dokazati, da so dobrohotne ali mehkejšje afekcije cenjene; in kjer koli se pojavijo, pritegnejo odobravanje in naklonjenost ljudi.”

“Po smrti cesarja Qin /.../ se 210 polasti oblasti upornik Liu Bang in ustanovi novo dinastijo, dinastijo Han. Po smrti prvega vladarja Qina si je oblast najprej prisvojil častihlepn evnuh Zhao Gao. Čeprav je odstranil zakonite naslednike, oblasti ni mogel obdržati dolgo, ker so po vsej državi izbruhnili neredi in upori. /.../ Liu Bang izvira iz plasti vzhodnokitajskih kmetov; sprva je bil nepomemben uradnik, nato je postal razbojnik in se nazadnje pridružil vojski upornikov. Novi vladar prestavi glavno mesto države /.../, dogradi Veliki zid in ustanovi dinastijo Han, ki bo vladala 400 let in bo po pomenu prekosila rimsko državo. Pod Liu Bangom se utrdi osrednja oblast. Dinastija Han osvobodi kmete prevelikega davčnega bremena in jim da več svobode. Vazalni kralji spet lahko vladajo, vendar pod strogim nadzorstvom vladnih uradnikov. Močno osrednjo oblast lahko ohrani samo nekdanji voditelj upornikov Liu Bang. Ko cesar umre zaradi 195 ran, mu na prestolu sledi šibek sin.”

“Politično je bil ta ukrep ne le brez vsakega pametnega smotra, ampak celo v nasprotju s koristjo /.../.”

“... neka načela, ki zanj zbujaajo zanimanje za usodo drugih ter nujno vračajo njihovo srečo k njemu, četudi ne dobi iz tega ničesar razen ugodja, da to vidi.”

“Lahko Amerika ukane zgodovino?” [ukani]; “Tiger še ne igra klavir” [klavirja]; “želim si, da bi vsem njim povedala” [vsem, jim, vsem takim]; “Iračane to ne zanima” [Iračanov to ne zanima]; “nima nihče pravice zavarovati svojo

terjatev [svoje terjatve]; *"ti primeri mu dokazujejo, da je"* [so zanj dokaz]; *"govori o dobrohotnosti za druge"* [dobrohotnosti do drugih]; *"še bolj nazornejši"* [še nazornejši] (napaka je nastala zaradi lektoriranja in seveda računalnika; če ne bi nihče posegal v besedilo, bi bila vsaj manj huda); *"preobrazba funkcionalarskih v stole za uslužbenca"* [funkcionalarskih stolov v uslužbenske]; *"šiljasti listi"* [šilasti]; *"začeti upor"* (*skupino, gibanje ...*) [zanetiti upor, pozivati k upor ...], ustanoviti skupino, gibanje ...]; *"vprašali so ga, ali bi naredil to"* [prosili so ga, da bi naredil to]; *"vprašal ga je, naj pove"* [prosil ga je, naj pove]; *"srce nam je center"* [srce je za nas]; *"ugled je zelo narasel"* [se je povečal, zrasel]; *"kazen je bila mogočna"* [kazen je bila huda, strašna, stroga ...]; *"prestopnik"* (*iz ene vere v drugo*) [spreobrnjenec]; *"pristojna družina"* [verjetno je mišljena spodobna (prim.: *dostojen*), na zunaj, na videz urejena družina]; *"pravokotni kot"* [pravi kot]; *"nasmejati koga (do solz)"* [spraviti koga v smeh; zaradi koga se nasmejati do solz]; *"neustavljivo se smejati"* [ne se moči nehati smejati]; *"normalno srečen"* [nenormalna sreča?]; *"močno molčati"* [vztrajno]; *"z njim sta usklajena ekipa"* [dva sta par, ne skupina, moštvo oziroma ekipa]; *"modrolaska"* [plavolaska].

Veliko je zajedalskih besed, ki so posebej škodljive, ker izpodrivajo cele nize slovenskih izrazov z različnimi pomenskimi odtenki. Med njimi so tudi:

predati (se), predan [izročiti, dati, prepustiti (se), vdati se, kloniti, popustiti, posvetiti (se), izročen, požrtvovalen, privržen, zvest, vdan];

tvoriti, tvoren [sestavljati, biti, delati, oklepiti (stranici kota), oblikovati, ustvarjalen, ploden];

predpostavljati, predpostaviti, predpostavka, predpostavljen [dajati prednost, imeti prednost, domnevati, predvideti, dati prednost, domneva, nadrejeni, predstojnik];

postoriti [narediti, opraviti];

pristojen [usposobljen, poklican, primeren, ustrezen, določen, pripadajoč];

neugodno [nelagodno, neprijetno, neprimerno, neustrezno];

dostojen [spodoben, (človeka) vreden, spoštljiv].

Splošno razširjena napaka, ki so jo začeli posredno podpirati še pravopisci, so poimenovanja v slogu Jake racmana [racmana Jake], npr. *jojoba olje* [jojobino olje, olje jojobe] in *X založba* [založba X, X-ova založba ali X, založba] ... Taka imena dobro ponazarjajo, da so prevodi marsikdaj bolj kakor slovenjenju podobni preprostemu zamenjevanju tujih besed s slovenskimi.

V besedilih mrgoli publicizmov (npr. *botrovati, pogoji (dela ...), doživljenjski*), mašil (npr. *kot tak, sam*) in modnih (npr. *trend, glamur, dizajn*) ter vsakdanjih besed kot sta *frizura* in *tuš*, čeprav imamo za vsako ustreznico v slovenščini. Tuje črke, črkja in besede so pri nas postale taka obsedenost, da skoraj ne premoremo več zdravilišč (imamo terme), da nimamo mednarodnega letališča (ampak aerodrom) in da imamo celo založbe in knjižni klub s tujimi imeni.

Dodajam še jezikovno (oblikovno) in vsebinsko primerjavo dveh knjig, ki jo omogoča ista zgodba (po prvem viru tradicionalna japonska zgodba, v drugem

pa je avtorstvo pripisano kar zbiratelju gradiva), objavljena v obeh knjigah. Popravljalci besedil niso dovolj izboljšali jezika v prvem viru in niso opazili vsebinske luknje v drugem, z vsem tem pa so "obogatili" ogromno nič hudega slutečih bralcev.

Zgodbica je taka: nekemu človeku je dano videti posmrtno življenje, pekel in nebesa. To sta dve veliki dvorani, pripravljeni za gostijo (v eni od različic je človek gost, v drugi le opazovalec). Mizi sta v obeh dvoranh polni dobrot, toda v peklu gostje stradajo, v nebesih pa ne. Kako je to mogoče? Razlika med dvoranama, bistvo zgodbe, je opisana v virih različno.

Pekel 1: *"Skupaj z drugimi ga posadijo za banketno mizo in mu postrežejo z izbrano vrsto jedi. Ko prime za vilico, se mu od zadaj nekdo približa in mu na hrbtno stran obeh rok priveže tanko desko, tako da ne more upogibati komolcev. Ko skuša nabosti hrano, ugotovi, da je s togimi rokami ne more spraviti v usta."*

Pekel 2: *"Če so lačni, zakaj ne vzamejo hrane, ki je pred njimi?" je vprašal mož svojega nebeškega vodnika. 'Ne morejo hraniti samih sebe,' je pojasnil vodnik. 'Lahko si opazil, da imajo roke privezane, in naj se še tako trudijo, ne morejo prinesiti hrane do svojih ust.'"*

Nebesa 1: *"In ko sede za jedilno mizo in se hoče lotiti hrane, pride nekdo in mu priveže desko na hrbtno stran obeh rok, tako da vnovič ne more upogniti komolcev in se nahraniti. Ko potoži, da je tu položaj enako brezizhoden kot v peklu, se osuplo ozre okoli sebe in opazi, da se za to mizo dogaja nekaj drugečnega. Namesto da bi ljudje skušali na silo spraviti hrano v usta in se napenjali, da bi premagali togost rok, vsak izteguje roko naravnost naprej in hrani osebo, ki sedi nasproti njega."*

Nebesa 2: *"Nato so ga odpeljali v drugo sobano in mu pokazali mizo, prav tako obloženo z izvrstnimi in čudovito pripravljenimi jedmi. Toda tu so bili ljudje, sedeči ob mizi, srečni in zadovoljni, brez znamenj sestradanosti. Na svoje veliko začudenje pa je videl, da imajo tudi ti zvezane roke. Obrnil se je k svojemu vodniku in ga vprašal: 'Kako to, da jedo, ko pa vidim, da se ne morejo sami hraniti?' 'Poglej,' je dejal vodnik. Pravični mož je pogledal in videl, da hranijo drug drugega."*

Jezik v prvi različici bi se dalo še precej "izpiliti", npr.: banketna – slavnostna; vilica – vilice; obeh rok – rok; naravnost naprej – predse; osebo, ki sedi nasproti njega – osebo, ki mu sedi nasproti ... V drugi pa ne dobimo smiselnega pojasnila o razliki med gostijama (s privezanimi ali zvezanimi rokami ni mogoče hraniti ne sebe ne drugih). Sta za slab jezik in nerazumljivost kriva pisca oziroma prevajalca ali (tri)je lektorji?

Videnja črne prihodnosti (bila naj bi posledica mojega predloga) iz tretjega odziva na moj članek so torej črno črna sedanost. Vseprisotnost popravljalcev besedil ne more preprečiti delovanja tržnih zakonitosti, po katerih se veliko bolje prodaja slabši jezik (kolikor ga sploh je med slikami v rumenem tisku in kakršnega najdemo v pogrošni literaturi), po drugi strani pa kupci in bralci "visoke" literature nimamo nobenih zagotovil, opozoril niti napotil za izbiro

čtiva po jezikovnih ravneh. Kajti veliko "boljšega" tiska vseh vrst je, kot potrjujejo zbrani primeri, pravo kopičenje publicizmov (največkrat zgolj olepševalni izraz za jezikovne spake) in vsakovrstnih nesmislov ter drugih vrst napak (npr. tujem načinu zapisovanja stavkov in vrstnem redu besed).

"PRAVOPISANJE"

Navedla bom še nekaj primerov za ponazoritev, da je vsiljevanje "pravopisanja" za vsako ceno in na vseh področjih nesprejemljivo.

Strokovnost izrazov postaja v slovenščini vse večja težava. Pravopisci in drugi strokovnjaki so prekritični do jezika (pri tem niso vedno složni) in od njega zahtevajo stoddostno "pravilnost" in prilagodljivost, kadar jim to ustreza, s posiljevanim jezikom vred pa trpimo njegovi uporabniki. Nekateri ustaljeni izrazi niso več ustrezni, ker bojda niso dovolj strokovni. Skoraj nikjer več ni mogoče najti napisane besede **nerjaveč**, povsod jo je zamenjal "strokovni izraz" **nerjaven**; celo tam, kjer v naslednjem stavku dovolijo, da nerjavno reč *peremo v pomivalnem stroju*. Srajca je **prekrvavljena**, organi pa **prekrvljeni**, pravijo v medicinski stroki, toda za navadne ljudi je bilo vedno prekrvavljeno telo (op.: v pravopisu sta dovoljeni obe besedi).

Strokovnjaki znajo biti po drugi strani strašno popustljivi, ko gre za izraze, ki jih sami narobe uporabljajo. Tako je zaradi napačne, nesmiselne rabe poleg **terminologije** postalo tudi **izrazoslovje** sopomenka za **izrazje**. Sprejemem, ampak šele, ko bomo smeli nestrokovnjaki uporabljati za *naravo* tudi besedo *naravoslovje*.

Primeri dlakocepstva glede pomena, ki ni odvisen samo od besede, ampak tudi (če ne predvsem in najprej) od tega, kak pomen ima oziroma dobi beseda v (dolgotrajni) rabi, sta besedi **par** (npr. trenutkov) in **parkrat**. Oboje za navadnega smrtnika pomeni **nekaj(krat)**, toda strokovnjaki se držijo črke in ne duha ter zahtevajo, da besedi uporabljamo samo, ko gre res za par, za dva/e. Mar ne bi bila tej podobna trditev, da ne smemo več govoriti o rokah, nogah, ušesih ..., ker gre za dvojino in ne za množino?

Podobno je z vlakom, ki se je iztiril. **SSKJ** in stari pravopis dovoljujeta **vlak** tudi, da **iztiri** in **letal**, da **strmoglav**, saj sta se ja v oklepaju, v novem pravopisu, pa **letala** samo **strmoglavljajo**, **vlaki** pa **se** samo **iztirjajo**. Kaj neodločna vozila, popravljalci besedil pa toliko odločnejši in nepopustljivejši pri preganjanju "napačnih" iztirjanj in strmoglavljanj. Tudi **aneks** ne sme postati **áneks**, dasi besedo vsi, razen naučenih govornikov, naglašamo po slovensko oziroma "narobe".

Pri taki skrbi za jezik se bojim, da kmalu ne bo več "strokovno" reči, da sonce vzhaja in zahaja, da luči prižigamo in ugašamo, zamaški pa bodo smeli biti le tisti, ki steklenico zamašijo. Po tem načelu bi bilo treba prepovedati in nadomestiti goro *slovenskih besed s pomensko ustreznějšími in strokovno neoporečnimi*.

Slovenščini bodo prej kot omenjene napačne(?) rabe škodovala mnoge z vseh vetrov prinešene besede, ki jih pravopis ne označi tako, da bi mogli vedeti, zakaj so slabe ali da sploh so slabe. Še posebej, ker v isti koš zmeče vse slovenske besede, ki niso dovolj pogoste, da bi bile čisto "navadne". Pravopisci so namreč vsakemu manj navadnemu izrazu pripisali navadnejšega in priporočajo npr. tudi "navadno" besedo **čeprav** namesto vseh enakopomenskih bolj ali manj "zastarelih" izrazov: **četudi, dasi, dasiprav, dasitudi, dasiravno**. Kakšna skrb za jezik!

Pretirano čistunstvo, ko gre za slovenske besede, se pokaže tudi v preganjanju besed, ki so zapisane na za jezikovne nadzornike manj ustrezen način, na primer **okamenel, izgovorjava** ali **zaželjen**.

Primeri nepotrebnih tujk, za katere imamo slovensko ustreznico, pa sta **grapefruit** ali **grejpfрут**, ki imata v pravopisu seveda dodan "navadnejši" izraz **grenivka**, vendar nista označeni kot neprimerni in nepotrebni. Zakaj podomačena tujka **grejpfрут**, če imamo že od prej slovensko besedo **grenivka**?

Po drugi strani pa v **SSKJ**-ju manjkajo mnogi (iz nemščine izpeljani) izrazi, ki so jih uporabljali pisci prvih slovenskih knjig, tako da je bralec najstarejšega slovenskega slovstva na tako pomembnem področju jezika prepuščen svojemu znanju ali domišljiji. V soglasju s tem je, da se morajo dediči ljudskega pisca, če hočejo objaviti njegova dela, zaradi lektorskih ali uredniških zahtev odpovedati vsem "čudnim", "neznanim", "tujim", "narečnim" in "zastarelim" izrazom. Kako oskubljeno je (staro) besedilo, če mu vzamemo čas, v katerem je nastajalo! Nič težje kot "lektorirati" ne bi bilo dodati opomb ali slovarčka, bralcev, ki bi tako knjigo najbrž brali prav zaradi sočnosti starinskosti, pa ne bi oropali za svojevrsten in pri nas vse redkejši užitek. Seveda lektorji dovolijo kaki besedi milostno ostati v besedilu, če jo je mogoče najti in preveriti v **SSKJ**-ju, toda v njem premnogih narečnih besed ni, na primer besede **kajuh**, ki jo pozna vsak Slovenec. Partizansko ime Karla Destovnika pomeni v narečju v Šaleški dolini ujedo, kar ve le redkokdo, izvedeti pa nima kje.

Še bolj žalosten primer je knjiga pisca, katerega jezik "jezikovni posodobitelj" hvali in daje za zgled, pa mu je knjižgo, čeprav sam priznava, da so skoraj vsi s "sodobnimi" izrazi nadomeščeni izrazi še danes razumljivi, vseeno pošteno oklestil in s tem razvrednotil. Tu je skrajšan seznam s sodobnimi besedami zamenjanih besed iz omenjene knjige (na prvem mestu so "zastarele" besede): zopet – spet, kmalo – kmalu, kedaj – kdaj, rudeč – rdeč, kamena – kamna, vsacega – vsakega, afrikanski – afriški, vjame – ujame, vkusen – okusen, priroda – narava, izmodrovati – doumeti in spoznati, bukve – knjiga, nego – kakor ...

Zakaj ne raje opombe ali slovarček? Z njimi bi morali opremiti naše klasike in starejše prevode, s čimer bi bralce zares dobro poučili o slovenskih izrazih, imenih in (starih) tujkah, namesto da jih varujejo pred lastnim jezikom z vedno novimi prevodi, vsakovrstimi "posodobitvami" in "osvežitvami". Med najbolj znamenitimi sta **Čevljarski most** namesto **Šušarskega** in **Rt dobrega upanja** namesto **Rta dobre nade**.

“Posodabljanje” starih besedil je kot neokusno prezidavanje ali podiranje starih hiš in graditev slabih nadomestkov zanje. Če že izide “posodobljen knjižni izdelek”, bi moral bralec že na naslovnici prebrati, da ne gre za izvirnik. Podobno je s pesmimi, povestmi in na primer s *Svetim pismom*. Čemu zamenjevanje besed *hlapec* in *dekla* z besedama *služabnik* in *služabnica*, *meso* s *človek*, uveljavljenih osebnih imen z neuveljavljenimi “pravilnejšimi” različicami itd.? Z opombami bi lahko razložili pomen “zastarelih” besed in nam približali drugačen način izražanja, **ne bi pa smeli krniti besednega zaklada s strogim omejevanjem na tako imenovan sodobni jezik.**

Eden najhujših “grehov” take vrste, ki je bil dokaj hitro deloma popravljen, je bil izid cerkvenih ljudskih pesmi v posodobljeni različici. Dokler bo obstajala še ena taka pesmarica, bo delala škodo jeziku. Noben “prevod” (kakršnakoli in kakorkoli cenzurirana ali lektorirana različica) nikoli ne more in ne sme preprosto nadomestiti izvirnika, kvečjemu mu je lahko dodan, če bi bilo besedilo sicer nerazumljivo.

Kje se učimo jezika, njegovih posebnosti, lepote? Najprej iz starejšega slovstva, saj so časopisi in veliko drugih sodobnih besedil kljub organiziranemu popravljanju šola pačenja jezika. Naj se vrnem k slikarjem: če se zgrozimo že ob misli, da bi kdo “posodabljal” stare slike (npr. “popravljal” motive), je samoumevno, da tudi posodabljanje starih pisnih del ni vredno hvale, kvečjemu graje.

Čeprav tolikokrat poslušamo tarnanje ali zagotavljanje, da prevod ne more nikoli doseči izvirnika, **imamo Slovenci možnost brati skoraj samo še prevajana besedila. Izvirniki nam niso dostopni** v naše dobro, pravijo strokovnjaki za jezik. Da, lektor je prevajalec, ki naj bi dela slovenskih piscev prevajal v neoporečno, brezkužno slovenščino, razumljivo vsakemu bralcu. Če pa smo že pri tem: če je vsakemu prevajalcu priznано avtorstvo prevoda, naj bo še popravljalcu besedil. Tako bomo vsaj vedeli, čigava dela v resnici beremo.

Zakaj naštevam vse to? Da bi pokazala, da **lektoriranje siromaši naš jezik, krni besedni zaklad in omejuje pišočee, še posebej veliko škodo pa dela zato, ker jezika ne more popolnoma očistiti plev, s tem utrjuje nepravilnosti in takega, še vedno slabega in še oskubljenega povrhu, prodaja kot učni priročnik bralcem.** Tako početje vsiljuje **izenačevanje jezika, piscev** (ker se loteva vseh po vrsti) **in bralcev** (ker so vsi deležni po bolj ali manj enakih načelih popravljenih, “osveženih” in “posodobljenih” besedil).

Jezika ne ohranjajo jezikoslovci. Ti ga samo preučujejo in določajo pravila. **Jezik ohranjajo govorci in pisci, zato je pomembneje vzgajati, poučevati in ozaveščati, kakor vse po vrsti cenzurirati.** Do (samo)cenzure še prerado prihaja na primer pri prevajanju. Spomnimo se prevajalskega podviga ob obisku ameriškega predsednika Clintona v Sloveniji. Prevoda vzklika: “*God bless you!*” ni bilo. To je bilo cenzuriranje “v živo”. Podobno se (je) dogaja(lo) tudi z lektoriranjem. Še danes se nekateri lektorji bojijo besed, ki bi lahko koga spomnile na svetost, npr. *posvečati se* (delu ...).

Neokusnih ostankov cenzure je pri nas ostalo zelo veliko, na primer v imenih krajev. Raznih Lovrencev, Miklavžev, Marjet in Lucij (da o Križih, kadar je od imena vsaj kaj ostalo, sploh ne govorim), po katerih naj bi se kraji imenovali, je pri nas še kar na pretek, pravopisna in strokovna cenzura zemljepisnih ter z njimi povezanih imen pa šele dobivata zagon.

Če je popravljalce besedil mogoče primerjati z ukaze pravopisnih generalov izpolnjujočimi vojniki, je najpomembnejše vprašanje, ali ti ukazi res (vedno) pomenijo pravi jezik? Ali ne gre prevečkrat za pravopisno slovenščino, za trenutno zapovedan novorek? Dosegli so, da mnogi pisci in lektorji veliko vedo o raznih malenkostih, celote, ki je celo v strokovnih besedilih in leposlovju tolikokrat okorna, nerazumljiva ali povsem neslovenska, pa ne vidijo več. Poleg tega mnogi lektorji nevede spodbujajo uveljavljanje novinarskih jezikovnih iznajdb, ki tako ali tako okužijo vsakogar, ki pride z njimi v stik.

Zaščita jezika je nujno potrebna in nekaj cenzure tudi, toda ne splošne. Če ni mogoče, da bi tujke in tuja imena podomačevali samo s slovenskimi glasovi, črkji in črkami, da bi Evropsko unijo imenovali po slovensko, da bi imeli slovenska imena podjetij in izdelkov, da bi bile na registrskih tablicah črke naše abecede in da bi Znanstvenoraziskovalni center SAZU, katerega del je Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša, postal Znanstvenoraziskovalno središče (tako je sramežljivo predlagano v novem pravopisu pri besedi *znanstvenoraziskovalen*), potem je zahteva po splošnem lektoriranju metanje peska v oči (bralcem) in polen pod noge (piscem).

Najbrž je pa popravljalcem besedil in zagovornikom lektoriranja vsega povprek v zadoščenje, da v vseh objavljenih besedilih, naj so napisana v še tako slabi slovenščini, lahko preberejo **kakor koli** in **kar koli** pisana narazen. Da je bolje tako kot skupaj, vedo očitno vsi lektorji in mnogi pisci (oboje prevečkrat bolj pravopisno zavedni od uradnega pravopisa tam, kjer jezik najmanj trpi). Koliko bolje in zakaj, tega ne zna povedati nihče. Ker v *SSKJ*-ju piše: **kakorkoli in kakor koli**, v novem pravopisu pa: **kakor koli tudi kakorkoli**?

Z vidika "navadnejšega" uporabnika jezika je prav tako majhna razlika kot med *kakorkoli* in *kakor koli* tudi med dolgimi in kratkimi pomišljaji ter stičnimi in nestičnimi vezaji, ki jih zna spraviti v nestrokovnjakom nedoumljiv red sleherni lektor, čeprav bi morali v nekaterih pisavah z drobnogledom določati razliko v dolžini. Z drobnogledom bi si morali pomagati tudi, če bi hoteli ugotoviti slab vpliv nerazlikovanja med njimi za slovenski jezik, saj je pomen črtice mogoče razbrati iz sobesedila ne glede na njeno dolžino.

UZAKONITI PO(S)PRAVLJANJE?

Tožbi iz tretjega odziva o polpismenosti dijakov pred maturo, ki pišejo "*sem biv*", "*nebi*" in *podobno*", ugovarjam s predlogom, kakršen bi moral sam od sebe slediti taki ugotovitvi. Če lektorji vsakomur zagotavljajo kar najvišjo stopnjo

pismenosti, ko začne pisati za javnost, potem nepismenost maturantov ne bi smela nikogar skrbeti. Je povsem razumljiv pojav, kadar učitelji priznavajo, da za vaje pri slovenščini vedno zmanjka časa (kar potrjuje smiselnost mojega predloga za spremembo učnega načrta). Čudno je le, da zagovorniki popravljanja besedil še niso ugotovili, da so glede teh storitev otroci zapostavljeni. Če smejo in celo morajo biti lektorirani pisatelji in pesniki, zakaj ne bi bili te "dobrine" deležni še šolarji?

V imenu zagovornikov popolnega nadzora nad besedili potemtakem predlagam uvedbo lektoriranja v šole. Nobena naloga naj ne bo ocenjena, če ni bila prej lektorirana. Eseji ne smejo biti izjema. Zraven vsakega učenca, dijaka in študenta bi moral sedeti lektor. Če je to predrago, naj ima vsaj vsak razred svojega popravljalca besedil, ki bi šolarjem vračal pisne izdelke z označenimi popravki in se o napakah z vsakim pogovoril. Tako bi bili vsi učeči se otroci (učinkoviteje kot pri pouku slovenščine!?) deležni blagodejnih učinkov sodelovanja z lektorjem na znanje materinščine. Morebiti bi se tako naučili dobro pisati, kar se zdaj, tako razumem jadikovanje, ne zgodi pogosto.

Moj ne povsem resen predlog za uvedbo lektoriranja v šole je tudi odgovor na predloge za poostreitev nadzora nad pisanjem za javnost, objavljene v članku *Vsak polizdelek še ni dobra knjiga* v *Delovih Književnih listih* 16. 9. 2002. Navajam nekaj trditev iz njega, priporočam pa, da si ga vsak, ki hoče dobiti popolno podobo, prebere celega.

".../ si zahtevni bralci zaželiijo zakonski predpis, ki bi prepovedoval objavo nelektoriranih del."

Zahtevni bralci, kolikor jih poznam, si ne želijo take cenzure. Ravno nasprotno.

"Založbe odgovarjajo z 'vse je lektorirano', avtorji se izgovarjajo na urednike, /.../."

Vsi po vrsti ugotavljajo, da je prizadevanje jalovo.

"Pri tem U. Grilc določen del krivde ali bremena prelaga na literarne kritike, ki bi po njegovem morali v svojo oceno zajeti tudi ovrednotenje lektorskega dela."

Popravljanje besedil je pri nas očitno del umetniškega ustvarjanja. Toda kdo bo kritikom priskrbel izvirnike, po katerih bodo ugotavljali, kako dobro je svoje delo opravil lektor, če nočejo ugotoviti, da je pisec svoje delo opravil preslabo (za objavo ali, nikarte, nagrado) ali predobro (za prevajalske podvige lektorjev)?

".../ dr. Janez Dular, med drugim pobudnik zakona o slovenščini, pravi, da je '.../ lektoriranje večinoma potrebno, in sicer ne samo pri priložnostnih piscih ali pisarniških tvorcih uradovnih in drugih praktičnih besedil, temveč pogosto tudi pri uglednih strokovnjakih raznih ved, pri leposlovnih ustvarjalcih in pri poklicnih prevajalcih. /.../ dobrih lektorjev ni na pretek; tudi po formalni licenci jih nihče ne vpraša, zato se pod tem imenom pogosto dogaja šušmarstvo. Marsikatera slovnična, pravopisna ali slogovna pomanjkljivost ostane neopopravljena, po drugi strani pa se vede ali nevede prestopajo meje upravičenega oziroma še dopustnega poseganja v avtorska besedila in se pri tem celo samo-

voljno (to je brez avtorjeve vednosti in soglasja) spreminja vsebina. /.../' /.../ vsak slavist še ni lektor /.../."

Moje ugotovitve pa so: slovenščina še nima prednostnega mesta v vseh šolah, obvladanje slovenskega jezika ni nikjer pogoj za pridobitev službe, formalna izobrazba še ne naredi dobrega lektorja, popravljanje brez spreminjanja pa je, kot sem poudarila v svojem članku, nemogoče. Gre za dve nasprotujoči si zahtevi zagovornikov lektoriranja, ki nočejo priznati, da **se je treba odločiti ali za neoporečno avtorstvo ali za (umišljeno) čistost jezika**. Kdo lahko iskreno verjame, da more jezikovna diktatura rešiti slovenščino za ceno svobode pisnega izražanja in avtorskih pravic? Kršenja pravic bralcev tako ali tako nihče ne omenja. Če drugje, kjer ne poznajo takega lektoriranja kot pri nas, nimajo večjih težav z jezikom kot mi, potem jih tudi mi ne bi imeli, če bi sedanji način popravljanja besedil ukinili. Kako da tako priljubljeno načelo prevzemanja tujega tu ne pride v poštev?

Omenjenemu članku je za ponazoritev dodana že drugič(!) lektorirana stran iz leposlovnega dela, vendar sta kljub dvakratnemu popravljanju ostali še dve napaki za bralca, ki je najzanesljiveje kar sam svoj lektor.

V članku pa je bilo objavljeno tudi eno samo nasprotno mnenje. Gospa Edvina Novak pravi, "*da so **lekture slovenska posebnost in da bi morali intelektualci pisati brezhibno***." Mnenje ni osamljeno, saj sta vsaj še dve bili objavljeni v Delu ali prilogah v času med objavo mojega članka in pisanjem odgovora, so pa glasovi s te strani večinoma (namerno?) preslišani.

PREPREČEVATI SMETENJE!

Pisanje bom sklenila v slogu svojega članka: z nekaj novimi predlogi, ki niso neuresničljivi, ampak stvarnejši, pravičnejši in bolj etični od cenzure. Dobrih možnosti za ureditev tega področja je dovolj, dokler pa ni pripravljenosti za spremembe, ni potrebe, da bi se ~~kor~~eniteje lotevala naštevavanja in razlag.

V odzivih na svoj članek sem našla en sam predlog, pa še ta je bil ponovitev enega od mojih v drugačni obliki. Predlog v tretjem odzivu se glasi: "*... da bi se kaka skupina dobrovoljnih slovenistov ali lektorjev kdaj pa kdaj oglasila v medijih in zelo poljubno (morda šaljivo) pokomentirala kako zelo motečo rabo v javnem jeziku*." Moj predlog: "*Zakaj ni na zadnjih straneh vseh dnevnikov in v vseh osrednjih informativnih oddajah, vsaj na nacionalni TV in radiu, minute za jezik, v kateri bi strokovnjaki za slovenski jezik vsakič jasno in jedrnat* odgovorili na eno od neštetih vprašanj, s katerimi se ubadajo pišoči, ali predstavili in pojasnili katero od jezikovnih novosti (daljši prispevki in razpave niso tako učinkoviti in ne dosežejo toliko ljudi)?" Vsak dan povsod objavljen stavek za jezik bi imel gotovo velik učinek. Napak je za "*kdaj pa kdaj*", ki že obstaja, preprosto preveč.

V članku sem predlagala tudi spremembo učnega načrta, ki bi omejil učenje slovnicih pravil na osnove, poudarek pri pouku slovenščine pa bi bil na rabi jezika. Zdaj dodajam še predlog, naj **pravopis** postane **obvezna šolska knjiga** v srednjih in visokih šolah. Tako ali tako bi moral biti napisan razumljivo, brez napak, belih lis in nedoslednosti ter cenovno dostopen vsakemu uporabniku.

Pišoči imajo izkušnje lektoriranja, marsikdo ima lektorske izkušnje in drži, da se človek kaj nauči ob tem, ko je lektoriran ali lektorira, vendar sem prepričana, da je **čas in/ali prostor učenja šola**, tečaj, članek ali knjiga, posvečena temu, **ne pa pisni izdelek** "večnega učenca", **namenjen objavi**. Nesmiselnost vsesplošnega popravljanja besedil potrjuje dejstvo, razvidno iz enega od odzivov na moj članek, da lektorji lektorirajo tudi drug drugega. Sistem je res (z)gnil.

Lektoriranje brez soglasja avtorja ne bi smelo biti in tudi če se pisec odloči za lektoriranje, nikoli ne bi smelo iziti popravljeno delo, ki ga pred objavo avtor ni dobil v roke. Seveda ima vsak pravico dati komurkoli prebrati, kar je napisal, toda to ne sme biti dolžnost. Pisci naj sami najamejo in plačajo lektorja ter mu priznajo soavtorstvo ali pa naj popravijo besedilo s pomočjo prijateljev, sorodnikov, strokovnih sodelavcev in drugih, ki vidijo napisano s primerne razdalje (te avtorju vedno manjka) ter znajo dati nasvete o vsebini in jeziku. Zahvale v knjigah, posebno tujih, pomenijo skoraj vedno tak način "preverjanja" besedila. Sodelovanje take vrste izboljša še tako dobro knjigo ali članek, ker ne gre samo za strokovnost ali jezikovno izboljševanje, ampak tudi za plodno sodelovanje na človeški, medosebni ravni. Taki nasveti in pripombe tudi niso isto kot šolske poprave jezikovnih nadzornikov.

Tudi pri pisani besedi gre za razliko v načinu izražanja: "domačnost" v nekaterih knjigah in časopisih ustreza njihovim bralcem. Ugaja jim pogovorni, poulični slog in vse, kar spada zraven. Drugi si izbirajo "višjo" literaturo zaradi vsebine in jezika, zato so zelo razočarani, če ne dobijo pričakovanega. **Bolje bi bilo namesto lektoriranja jasno začrtati sedaj nerazločne meje med različnimi potrebami bralcev, različnim načinom pisanja piscev in stopnjami jezikovne ustreznosti čtiva, piscem in bralcem pa s tem omogočiti in prepustiti izbiro.**

Navada je objavljati kritike del, ki so pravkar izšla. Poleg ocene dela z umetniške ali strokovne plati naj izhajajo tudi **kritike jezikovne plati**. To je eden od vidikov kakovosti besedil, hkrati pa še en dober način poučevanja slovenščine, neprimerno boljši in učinkovitejši od popravljanja besedil, saj se iz ocene ne bi učil le pisec.

Spet se postavlja vprašanje, ali ni nenavadno, da pisma bralcev največkrat niso napisana v dosti slabši slovenščini kot lektorirani članki stalnih piscev, neredkokdaj jih celo prekosijo. **Le kako uspeva bralcem pisati brez lektorjev, tisti, ki si s pisanjem služijo kruh, pa brez njih ne morejo?** Pisma bralcev so marsikje podpisana z imenom, priimkom in celo naslovom. Zakaj mora pisec pisma bralcev "z vsem svojim bitjem" odgovarjati javnosti za

vsako od skopo odmerjenega števila besed, veliko časopisnih člankov pa je podpisanih le z začetnicama ali pa še to ne?

Merilo za zahtevo po jezikovnem pregledu besedila bi moralo biti vprašanje, ali je delo avtorsko ali ne. Če je, lektoriranje ne pride v poštev, če pa ni, bi naj bilo podvrženo strogemu jezikovnemu nadzoru (napisi, ki se jim ne moremo izogniti: na izdelkih, strojih, vratih, lepaki, oglasi, navodila za uporabo, imena podjetij ...).

Ker so bila vsa(?) prevedena dela in dela slovenskih klasikov popravljena, cenzurirana v prejšnjem sistemu (in celo po njem), bi bil zadnji čas, da cenzuriranje ukinemo. Torej je na tem področju ravno tako potrebna poprava krivic, ki jih je naredila povojna diktatura. Do nje bi najlažje prišlo tako, da bi država (in morda tudi velike, že tedaj delujoče založbe) plačala **izid ene ali več knjig, v katerih bi bili z naslovi del in stranmi označeni "popravljeni", poleg pa navedeni pravilni, izvirni deli besedila**. Vsak Slovenec, ki ima doma vsaj eno od tedanjih (leposlovnih) zbirk, bi to knjigo moral prejeti zastonj. Že tako je bil in je še zmeraj dovolj oškodovan, ker je vse življenje bral okrnjena in pokvečena dela in ker bi moral med ponovnim branjem iskati popravke besedil.

Na koncu naj vprašam še: ali ni do bralcev in udeležencev v razpravi o lektoriranju krivično, da ni mogoče vedeti, ali (oziroma kako zelo) so prispevki, ki govorijo o tem, lektorirani? Primerno bi bilo, da bi vsi prispevki izšli nepopravljeni, s čimer bi bili razpravljalci (pred bralci) v enakopravnem položaju. Vsak udeleženec razprave in vsak bralec bi mogel spremljati polemiko ter tehtati trditve tudi s tega, za to razpravo ter za pisanje in branje nasploh tako pomembnega vidika.

Še bolj je pa bi morda bilo, če bi kar v *Sodobnosti* začeli s prakso, ki bi kolikor toliko zadovoljila tiste, ki smo proti popravljanju besedil, in tiste, ki se zavzemajo zanj: da bi bili **lektorski popravki** (seveda le tisti, **ki bi jih potrdil pisec**) **natisnjeni v drugi barvi**. Tako bi bili tudi bralci deležni nekaj tiste pretirano hvaljene koristi, ki naj bi jo imeli lektorji in lektoriranci od lektoriranja. Če bi uresničili ta predlog, bi bil volk sit in koza cela, literarni in drugi kritiki pa ne bi imeli težav z oženjevanjem besedila in lektorjevega dela, ker bi bilo oboje vidno in pregledno.

Samo če bi začeli objavljati lektorirane knjige v dvobarvnem tisku, kjer bi vsak videl vse popravke, sme lektoriranje za tiste, ki to hočejo, ostati del pisnega ustvarjanja. Nekateri bi potem bili pomembni tudi (ali pa vsaj) zaradi večjega obsega knjig in člankov.

Ta prispevek ni bil lektoriran.